





دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته:

تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

عنوان پایان نامه:

بررسی تأثیرات جهانی شدن بر تربیت معلم در ایران

پژوهشگر:

نظر محمد اربابی

استاد راهنما:

دکتر سید منصور مرعشی

استاد مشاور:

دکتر مسعود صفایی مقدم

تیرماه ۱۳۸۹

بیاد و خاطره، همکلاسی خوب و مهربانمان؛

خانم کریمی و همسرشان که سال گذشته آنها از دست دادیم، برای آن
عزیزان، از خداوند متعال بهترین نعمات الهی را آرزو مندیم.

تقدیم به:

پدر و مادر مهربانم که همواره دعای خیرشان بدرقه می راهم بوده است،

و

همسر و فرزندانم؛ احمد، امیر و مرضیه که در این مدت درس صبر و بردباری را
برای من معنا کردند.

حمد و سپاس بیکران خدایی را که به انسان قدرت اندیشیدن آموخت

به مصداق حدیث نبوی «لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق» بر خود لازم می‌دانم از زحمات و تلاش‌های بی‌دریغ تمام کسانی که در انجام این پژوهش نهایت سعی، تلاش و بهکاری را با من داشته‌اند، تقدیر و تشکر به عمل آورم.

از پدر و مادر مهربان و بزرگوارم که همواره مشوق من در انجام تحصیل و تحقیق بوده‌اند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از همسر و فرزندان عزیزم که در مدت زمان تحصیل مشکلات فراوانی را تحمل کردند صمیمانه سپاسگزارم.

از استاد محترم راهنا، جناب آقای دکتر سید منصور مرعشی به خاطر بهکاری و راهنمایی‌های خالصانه‌شان نهایت تقدیر و تشکر را دارم.

از استاد محترم مشاور، جناب آقای دکتر مسعود صفائی مقدم به دلیل راهنمایی‌های ارزنده‌شان صمیمانه قدردانی می‌کنم.

از داوران محترم جناب آقای دکتر مهر علی زاده و دکتر پارسا که قبول زحمت نموده‌اند تقدیر و تشکر می‌کنم.

از ناظر و مدیر گروه محترم علوم تربیتی، سرکار خانم دکتر شاهی نهایت تقدیر و تشکر را دارم. در پایان لازم است از همکلاسی‌های خوبم، آقایان: پیروتی، صدی، نجاتی موسوی، چراغیان و ظاهری رادو، همچنین خانم‌ها: احسان‌فر، جهانیان، دهقانچیان، دیناروند، سلطانی‌نژاد، محمدیان، مطرودی و موسوی که در مدت زمان تحصیل محیط بسیار دوستانه- ای را با آن‌ها تجربه کردم، نهایت تقدیر و تشکر را به عمل آورم.

فصل اول: کلیات و پیشینه تحقیق

مقدمه.....	۱-۱	۲
بیان مسأله.....	۲-۱	۳
اهمیت و ضرورت.....	۳-۱	۶
اهداف تحقیق.....	۴-۱	۸
سؤالات تحقیق.....	۵-۱	۸
روش تحقیق.....	۶-۱	۸
۱-۶-۱ روش جمع‌آوری اطلاعات.....	۹	۹
۲-۶-۱ مراحل پژوهش.....	۹	۹
تعریف مفاهیم و اصطلاحات.....	۷-۱	۱۰
پیشینه.....	۸-۱	۱۱
۱-۸-۱ مطالعات داخلی.....	۱۱	۱۱
۲-۸-۱ مطالعات خارجی.....	۱۴	۱۴

فصل دوم: جهانی شدن

۱-۲ مقدمه.....	۱۷
۲-۲ تعاریف جهانی شدن.....	۱۸
۳-۲ تاریخچه جهانی شدن.....	۲۳
۴-۲ نظریه‌های جهانی شدن.....	۲۶
۱-۴-۲ نظریه نظام جهانی.....	۳۱
۵-۲ ابعاد جهانی شدن.....	۳۳
۱-۵-۲ جهانی شدن و اقتصاد.....	۳۳
۲-۵-۲ جهانی شدن و سیاست.....	۳۶
۳-۵-۲ جهانی شدن و فرهنگ.....	۳۹
۶-۲ موضع‌گیری در برابر جهانی شدن.....	۴۲

۱-۶-۲ موافقان جهانی شدن.....	۴۴
۲-۶-۲ مخالفان جهانی شدن.....	۴۶
۷-۲ ویژگی‌های جهانی شدن.....	۵۲
۸-۲ تهدیدهای جهانی شدن.....	۵۳
۱۰-۲ خلاصه فصل.....	۵۳

فصل سوم: تربیت معلم در ایران

۱-۳ مقدمه.....	۵۷
۲-۳ اهمیت و ضرورت توجه به تربیت معلم در جهان.....	۵۸
۳-۳ اهمیت و ضرورت توجه به تربیت معلم در ایران.....	۶۱
۴-۳ سیر تحولات تربیت معلم در ایران از گذشته تا زمان حاضر.....	۶۲
۱-۴-۳ تربیت معلم در ایران باستان تا صدر اسلام.....	۶۲
۲-۴-۳ تربیت معلم از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون.....	۶۳
۳-۴-۳ تربیت معلم از زمان تأسیس دارالفنون تا زمان حاضر.....	۶۴
۵-۳ اهداف و اصول تربیت معلم ایران.....	۷۲
۶-۳ اهداف در مؤلفه‌های تربیت معلم ایران.....	۷۴
۱-۶-۳ انتخاب معلمان.....	۷۵
۲-۶-۳ برنامه درسی.....	۷۵
۳-۶-۳ محتوای برنامه درسی.....	۷۶
۴-۶-۳ فرآیند یاددهی - یادگیری.....	۷۷

۵-۶-۳	تمرین عملی (کارورزی).....	۷۷
۷-۳	مسائل و مشکلات.....	۷۸
۱-۷-۳	انتخاب معلمان.....	۷۹
۲-۷-۳	استخدام و جذب معلمان.....	۸۰
۳-۷-۳	برنامه درسی.....	۸۲
۴-۷-۳	محتوای برنامه درسی.....	۸۳
۵-۷-۳	فرآیند یاددهی - یادگیری.....	۸۳
۶-۷-۳	ارزشیابی.....	۸۴
۷-۷-۳	تمرین عملی (کارورزی).....	۸۵
۸-۳	خلاصه فصل.....	۸۵

فصل چهارم: جهانی شدن و تربیت معلم ایران

۱-۴	مقدمه.....	۸۹
۲-۴	جهانی شدن و تغییرات در آموزش و پرورش.....	۹۰
۳-۴	ویژگی‌های آموزش و پرورش در نظام جهانی شدن و پیامدهای آن.....	۹۳
۱-۳-۴	پیامدهای اقتصادی.....	۹۴
۲-۳-۴	پیامدهای فرهنگی.....	۹۵
۳-۳-۴	پیامدهای سیاسی.....	۹۷
۴-۴	فرصت‌های فراروی آموزش و پرورش.....	۹۷
۵-۴	تهدیدهای فراروی آموزش و پرورش.....	۹۸

عنوان	فهرست مطالب	صفحه
۶-۴ تأثیر تغییرات بر مؤلفه‌های مرتبط با تربیت معلم	۹۹
۱-۶-۴ معلم	۱۰۰
۲-۶-۴ پارادایم آموزش و یادگیری	۱۰۱
۳-۶-۴ برنامه‌ی درسی	۱۰۳
۷-۴ اهمیت و ضرورت تغییر در تربیت معلم	۱۰۴
۸-۴ مقایسه مصادیق بین وضعیت موجود در مؤلفه‌های نظام تربیت معلم ایران با تربیت معلم مبتنی بر جهانی شدن	۱۰۶
۹-۴ خلاصه فصل	۱۱۱

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱-۵ مقدمه	۱۱۳
۲-۵ نتایج	۱۱۳
۴-۵ پیشنهادات تحقیق	۱۲۰
۵-۵ پیشنهادات برای پژوهش‌های آینده	۱۲۲
۶-۵ محدودیت‌های تحقیق	۱۲۳
منابع	۱۲۴

چکیده انگلیسی

۱-۲ تعاریف جهانی شدن	۲۱
۲-۲ برخی از اتفاقات مهم و زمینه ساز ظهور جهانی شدن	۲۳
۳-۲ مبنای فکری و نظری و نظریه پردازان جهانی شدن	۳۱
۴-۲ مراحل روند پیدایش جهانی شدن	۳۵
۵-۲ ویژگی‌های انسان‌های با شهامت و ترسو در مواجهه با جهانی شدن	۴۵
۱-۳ سیر تحول تاریخی و تکوینی تربیت معلم در ایران	۶۵
۲-۳ اقدامات مهم در دوره‌ی اول	۶۵
۳-۳ تصویب اساسنامه‌ی انواع دانشسراها و مراکز تربیت معلم در دوره‌ی دوم	۶۸
۴-۳ اقدامات مهم در دوره‌ی سوم	۶۹
۱-۴ ویژگی‌های دانشجو معلمان در حوزه‌ی دانش و مهارت	۱۰۰
۲-۴ مقایسه‌ی رویکردهای کلی نظام تربیت معلم ایران در مؤلفه‌های برنامه و محتوای درسی با رویکردهای کلی در نظام تربیت معلم مبتنی بر جهانی شدن	۱۰۸
۳-۴ مقایسه‌ی رویکردهای کلی نظام تربیت معلم ایران در مؤلفه‌ی فرآیند یاددهی و یادگیری با رویکردهای کلی در نظام تربیت معلم مبتنی بر جهانی شدن	۱۰۹
۴-۴ مقایسه‌ی رویکردهای کلی نظام تربیت معلم ایران در مؤلفه‌های معلم و تربیت معلم با رویکردهای کلی در نظام تربیت معلم مبتنی بر جهانی شدن	۱۱۰
۱-۵ تغییر در پارادایم‌های قدیم و جدید نظام‌های آموزشی	۱۱۶
۲-۵ تأثیر جهانی شدن بر مؤلفه‌های نظام آموزشی	۱۱۷

۱-۲ پیوستار جهانی شدن	۲۷
۱-۴ رابطه‌ی میان کاهش تهدیدات و رفع چالش‌ها برای ایجاد فرصت.....	۱۲۰

چکیده پایان نامه

نام خانوادگی: اربابی		نام: نظر محمد	
عنوان پایان نامه: بررسی تأثیرات جهانی شدن بر تربیت معلم در ایران			
استاد راهنما: دکتر سید منصور مرعشی		استاد مشاور: دکتر مسعود صفایی مقدم	
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: علوم تربیتی	گرایش: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش	
محل تحصیل: دانشگاه شهید چمران اهواز		دانشکده: علوم تربیتی و روان شناسی	
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۹/۴/۲		تعداد صفحه: ۱۳۸	
کلید واژه‌ها: جهانی شدن، تربیت معلم، معلم.			
<p>جهانی شدن پدیده‌ای است که جنبه‌های مختلف حیات آدمی، یعنی جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی، را تحت تأثیر قرار داده است. این پدیده، نظام‌های آموزشی را نیز مانند دیگر نظام‌های معطوف به امور انسانی، با مسائل جدیدی مواجه کرده است؛ همان‌طور که البته فرصت‌هایی را نیز برای آن‌ها به ارمغان آورده است. برخی از چالش‌هایی که نظام‌های آموزشی با آن‌ها مواجه شده‌اند ناکارآمدی این نظام‌ها در حل مسائلی است که جهانی شدن ایجاد کرده است، و همین‌طور عدم استفاده درست از فرصت‌هایی که فراهم نموده است، از جمله انواع گوناگون تکنولوژی‌های اطلاعات. این پژوهش بر نظام تربیت معلم، به عنوان بخش مهمی از نظام آموزش و پرورش، متمرکز شده است تا معلوم دارد که نظام تربیت معلم ایران تا چه میزان از آثار جهانی شدن تأثیر پذیرفته است. روش تحقیق به کار گرفته شده روش توصیفی - تحلیلی بوده است. در این پژوهش معلوم شد که هر چند تربیت معلم در ایران از همان آغاز، یعنی از تأسیس دارالفنون تاکنون، کیفیت و شرایط یکسانی نداشته است، ولی در دوران اخیر نیز نظام تربیت معلم ایران نتوانسته است هم از نظر نرم افزاری و هم از نظر سخت افزاری از فرصت‌های آموزشی که جهانی شدن باعث آن‌ها شده است به نحو درست استفاده بکند. این را می‌توان در تمرکزگرایی این نظام هم در بخش مدیریت و هم در برنامه‌ریزی درسی و آموزشی مشاهده نمود.</p>			

فصل اول:

کلیات

و

سیستم تحقیق

۱-۱ مقدمه

یکی از پدیده‌هایی که جامعه‌ی بشری در حال حاضر با آن مواجه شده، پدیده‌ی جهانی شدن^۱ است. ابعاد و دامنه‌های این پدیده، آن قدر وسیع است که تمام شئون زندگی بشر را در عرصه‌های مختلف علمی، تکنولوژی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تحت تأثیر خود قرار داده است. تا جایی که برخی از صاحب‌نظران، آن را بزرگ‌ترین و مهم‌ترین رخداد بشری یاد کرده‌اند (میر-محمدی، ۱۳۸۱).

جهانی شدن در نظریات مختلف به دو صورت پدیده‌ای و فرایندی مطرح است. در پدیده‌ای بودن، به صورت ناگهانی و در فرایندی بودن، به مرور زمان تأثیرات خویش را نشان می‌دهد. یکی از عواملی که زمینه ساز پیدایش این پدیده شده، گسترش امکانات ارتباطی است. حرکت جوامع کنونی به سمت استفاده‌ی روز افزون از اطلاعات و ارتباطات و فن‌آوری‌های مرتبط با آن، تعلیم و تربیت^۲ را شدیداً دستخوش تغییر و تحول نموده است. فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، محیط جدیدی از تبادل اطلاعات، ایده‌ها و تجربیات را فراهم نموده، و تغییرات ناشی از آن، فرصت‌ها و چالش‌های^۳ جدیدی پیش روی جامعه، افراد و بخش آموزش قرار داده است (بککی، عابدینی و ثابتی، ۱۳۸۸). یکی از این منابع چالش‌زا، پدیده‌ی جهانی شدن است. در این حوزه، جهانی شدن به طور کلی مؤلفه‌ها، چارچوب و محتوای تعلیم و تربیت را تحت تأثیر خود قرار داده است که آن‌ها نیز، شالوده‌ی آموزش و پرورش به حساب آمده و بسیار حائز اهمیت هستند. چنان‌که، بتیس^۴ (۲۰۰۵) اعتقاد دارد: "در آموزش و پرورش چارچوب و محتوا، اساسی و حیاتی هستند." در نظام آموزش و پرورش ایران نیز به چارچوب و محتوا اهمیت بسیاری قائل هستند چنان‌که با هر گونه تغییر در ساختار نظام آموزشی، متأثر از تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه تمام زیر مجموعه‌ی آن مانند؛ محتوا و برنامه‌ی درسی، فرآیند یاددهی - یادگیری و نظام تربیت و آموزش معلمان نیز دستخوش تغییر می‌شود.

تربیت معلّم ایران در گذر زمان در سیر تحول خویش به شکل نوین با تأسیس مدرسه‌ی دارالفنون و ضرورت به کارگیری معلّمان آموزش دیده، به شیوه‌ی کشورهای اروپایی و به منظور اداره‌ی امور آموزشی و تربیتی مدارس آغاز شد. به تدریج به علت آشنایی معلّمان با روش‌های نوین آموزشی، تغییر در محتوای نظام آموزشی ادامه یافت و نقش واقعی معلّمان در عرصه‌ی تعلیم و

1 - Globalization
2 - Education
3 - Challenges
4- Richard, Bates

تربیت به مرور بارزتر گردید (آقازاده، ۱۳۸۳). از طرف دیگر لازم است نسل‌های آینده را برای رویارویی با مشکلات عمده‌ی جهان فردا آماده کنیم. اگر نظام‌های آموزشی در صدد تحقق اهداف نوین جهانی هستند، به ناچار باید بستری را فراهم آورند تا دانش‌آموختگان آن‌ها در سطوح مختلف تحصیلی، به انواع مهارت‌های ارتباطی، اطلاعاتی و فرایندی تجهیز شده و از تمرکز صرف بر دانش سنتی در فراگرد آموزش اجتناب ورزند (پروری و استاد حسنلو، ۱۳۸۸). لذا برای تحقق چنین امری، به معلمانی نیاز داریم که بر مسائل حال و آینده آگاهی داشته باشند (گلشن فومنی، ۱۳۸۷). در این راستا توجه به دگرگونی‌های موجود آمده امری ضروری است. در همین زمینه می‌توان به تغییرات سریع در بازسازی برنامه‌ها، انتقال دانش‌های قدیم و جدید، مدیریت اقتضایی، تغییر محتوای کتاب‌های درسی و بهره‌گیری از روش‌های نوین یاددهی و یادگیری اشاره کرد.

لازمه‌ی گام برداشتن در مسیر فرایند جهانی شدن، افزایش کارآمدی و کفایت نظام آموزشی و یادگیرندگان در برخورد با چالش و بحران جهانی شدن، انجام بازنگری‌هایی در مؤلفه‌های مختلف نظام آموزشی و از جمله مؤلفه‌ی تربیت معلم است. به نظر می‌رسد تربیت معلم در کشور ما به دلیل بسته بودن مدار تعلیم و تربیت، ارتباط اندک با سایر نهادها و با مسائل روز جهانی، هنوز با شیوه‌های سنتی انجام می‌شود، بنا براین باید در این زمینه چاره‌ای اندیشیده شود. هم‌چنان که تحولات جهانی را پشت سر می‌گذاریم باید آنان که مدیریت نظام‌های آموزش و پرورش فعلی را بر عهده دارند تغییرات را ارزیابی کنند تا برای آینده‌ای پر تحرک و تا حدی نامطمئن آماده شوند. وجه مشخصه‌ی این آینده، تغییرات سریع تکنولوژی پیشرفته و زیر سؤال بردن همه جانبه‌ی الگوهای زندگی اجتماعی و اقتصادی مربوط می‌باشد (دهقان، ۱۳۷۶). نظام تربیت معلم ما نیز از این تغییر و تحولات در امان نخواهد بود. لذا برای استمرار جریان تعلیم و تربیت و انتقال سرمایه‌های فرهنگی به نسل‌های آینده، شناخت این چالش‌ها از یک طرف، و انتخاب نوع واکنش و برخورد مناسب با آن‌ها از طرف دیگر، حائز اهمیت است.

۱-۲ بیان مسأله

قرن بیست و یکم با چالش‌هایی که در دل دارد، پا به عرصه‌ی وجود گذاشته است. این چالش‌ها، هم‌چنان که در حوزه‌های مختلفی از فعالیت‌های بشری به گونه‌ای آشکار خواهند شد، در حوزه‌ی تعلیم و تربیت نیز به تناسب آن، حضور تردید آفرین و شکننده‌ی خود را نشان خواهند داد (باقری، ۱۳۸۸). اکنون که با چالش جدیدی به نام جهانی شدن رو به رو شده‌ایم، لازم است این مقوله مورد شناسایی دقیق قرار گرفته، تا با آگاهی از گذشته، و شناخت ظرفیت‌های بالقوه‌ی موجود، و چشم اندازی به هدف‌های مورد انتظار در آینده، برخورد مناسب با آن مورد توجه سیاست‌گذاران و متولیان تعلیم و تربیت قرارگیرد. این دقت نظر حائز اهمیت است زیرا؛ صاحب

نظران بر این باورند، که در اتخاذ سیاست‌های جدید فرهنگی و آموزشی و انجام اصلاحات به جا، و لازم در ابعاد مختلف نظام آموزشی، ابتدا باید به بررسی و تحلیل وضعیت موجود و شناخت چالش‌ها و تنگناهای حاکم بر هر یک از اجزای نظام آموزشی پرداخت (آقازاده، ۱۳۸۳). چنین به نظر می‌رسد که به منظور هرگونه تغییر و اصلاح در نظام آموزشی، بحث درباره‌ی تربیت معلم - که یکی از عناصر کلیدی هر نظام آموزشی است - امری اجتناب ناپذیر باشد. لذا جریان تربیت معلم در مواجهه با جهانی شدن با چالش‌هایی رو به رو شده که در جهت تبیین مسأله به برخی از آن‌ها پرداخته می‌شود:

۱- یکسان سازی آموزش و تعلیم و تربیت:

در مراکز تربیت معلم ما، آموزش معلمان به صورت بومی - کشوری انجام می‌شود. تا برای تعلیم و تربیت دانش آموزان در یک محدوده‌ی تعریف شده‌ی جغرافیایی آمادگی لازم را داشته باشند، و در نهایت دانش‌آموزانی را که با هنجارهای ملی آشنا باشند، تربیت کنند. در حالی که باید با توجه به مقوله‌ی جهانی شدن، رویکردی جهان شمول در تدوین اهداف و مآلفه‌های تربیت معلم حاکم، جاری و ساری گردد تا نظام‌های آموزشی معلم فرا منطقه‌ای و جهانی تربیت کنند، و در صورت ضرورت با داشتن معیارهای جهانی، در اقصی نقاط دنیا به کار تعلیم و تربیت شهروندان جهانی بپردازند. هم چنین دانش آموزان منحصر به یک محدوده‌ی جغرافیایی نبوده، و فراگیران جهانی هستند، جهانی شدن در این بستر مناسب، به دنبال شکل‌دهی به تعلیم و تربیت، در جهت آموزش و تربیت دانش آموزان به عنوان؛ شهروند^۱ آینده است. تربیت شهروند آینده علاوه بر جهانی شدن از دو پدیده‌ی دیگر یعنی روندهای دموکراتیک و فن آوری اطلاعات تأثیر پذیرفته است (قائدی، ۱۳۸۵). پس تربیت معلم نیز از این دو جنبه باید مورد توجه، و در صورت ضرورت مورد بازنگری قرار گیرد.

۲- تغییر در نقش سنتی معلم:

امروزه لزوم بهره‌گیری از فن‌آوری‌های نوین، و وسایل آموزشی در فرایند یاددهی، یادگیری و ارزشیابی، به علت سنتی بودن بستر نظام تربیت معلم در کشور، باعث ایجاد چالش دیگری به نام تغییر در پارادایم‌های مسلط آموزش و یادگیری شده است. این چالش، منجر به تجدید نظر در اهداف و برنامه‌های آموزشی خواهد شد (سجادی، ۱۳۸۲). تأثیر جهانی شدن بر نظام آموزشی به معنی دگرگونی در پارادایم یادگیری^۲ و تعلیم و تربیت است. یکی از این موارد را، تغییر در نقش سنتی معلم می‌توان مشاهده کرد.

با توجه به مقتضیات دوران حیات بشر در عصر اطلاعات، و ضرورت تجهیز نسل‌های آینده به مهارت‌های دریافت، پردازش و تحلیل اطلاعات، نقش سنتی معلم به عنوان حاکم بر جریان تدریس

1 - Citizen

2 - Learning Paradigm

و تعیین کننده‌ی کلیه‌ی فعالیت‌های کلاس، مورد تردید قرار گرفته است. این نقش اکنون در رویارویی با جهانی شدن به چالش کشیده شده است. بر خلاف گذشته که معلم، محور آموزش و یادگیری دانش آموزان بود؛ امروز به عنوان یاری‌دهنده و تسهیل‌گر جریان یادگیری معرفی می‌شود (عابدی، ۱۳۸۱). با حضور فعال دانش آموزان در فرایند یادگیری مستقل و با ارج نهادن به خلاقیت دانش آموز، به تدریج رابطه‌ی خود مختارانه‌ی معلم و شاگرد از میان خواهد رفت و همان طور که فران‌یر^۱ می‌گوید: "دیگر قدرت معلم صرف بی‌اطلاعی تحصیلی شاگرد نخواهد شد؛ بلکه صرف مشارکت در پیشرفت‌های درسی شاگرد و با حضور خود او خواهد شد." به این ترتیب؛ معلم، یک دایرة‌المعارف یا بانک اطلاعاتی در خدمت دانش آموز نیست؛ بلکه معلم خلاق، کسی است که شاگرد را در پیشرفت سریع یادگیری مستقل یاری کند و به او روش برخورد مناسب با حجم وسیع اطلاعات را بیاموزد. در واقع معلم؛ حکم یک مشاور و راهنما را دارد تا ابزاری برای انتقال دانش (گلشن فومنی، ۱۳۸۷).

۳- رویارویی سنت و مدرنیته^۲:

بیشتر چالش‌هایی که مدرنیسم برای سنت به وجود آورده، زمینه‌هایی از آن را در حوزه‌ی تربیت معلم می‌توان مشاهده کرد. نظام اجتماعی ما از طرفی پایبند به سنت، و از طرف دیگر قدم در راه مدرنیته گذاشته است. در شیوه‌ی سنتی، اصالت با ثبات و تغییر ناپذیری است و ارزش‌ها به رسوم گذشته بر می‌گردد. ولی در شیوه‌ی مدرن، اصالت به آن چه که می‌گذرد و تغییر می‌کند وابسته است و به جای گذشته به آینده نگریسته می‌شود. اما جامعه‌ی سنتی، با غوغای پیشرفت و ترقی قدم در وادی مدرنیته گذاشته، در تکاپوی پیشرفت و تکنولوژی مسیر جدیدی را آغاز کرده است.

بنابراین امروزه وظایفی که از معلم انتظار می‌رود؛ به مراتب نسبت به گذشته‌ی آن پیچیده‌تر شده است. ما اکنون در دوره‌ای از زندگی اجتماعی به سر می‌بریم که در آن بنا به دلایل مختلف، تناقضات و چالش‌های فراوانی شکل گرفته است. شناخت زمینه‌ی پیدایش این چالش‌ها، کاری بس دشوار و در عین حال مهم است. موفقیت ما، در گرو برخورد مناسب با آن‌ها و انتخاب راه حل مناسب است. بسیاری از اندیشمندان و علمای تعلیم و تربیت یکی از راه‌های گذر از این معضلات را در تعلیم و تربیت می‌دانند؛ آنان بخش عمده‌ای از این مسئولیت را، به عهده‌ی معلم واگذار می‌کنند، از این رو تمام نگاه‌ها متوجه معلم است. برخی معتقدند بدون داشتن معلمانی با تجربه، که تعلیمات مناسب و به روز داشته باشند، نمی‌توان آموزش و پرورش موفق و کارآمدی داشت. نگاهی به تغییرات در اهداف و برنامه‌ی درسی، تحوّل در شیوه‌های جذب دانشجو و ارزشیابی آنان، بیانگر تأثیر پذیری تربیت معلم ایران در سیر تاریخی متوالی خویش است. این فرایند از گسترش فرهنگ

1 - Fragniere

2 - Modernity

استفاده از معلمان خارجی و ایرانی با تأسیس دارالفنون آغاز، و تا دوره‌ی کاهش توسعه‌ی مراکز تربیت معلم و گسترش اندیشه‌ی تأمین معلم از راه‌های مختلف، ادامه یافته است (صافی، ۱۳۸۲).

نگاهی گذرا به این دوره‌ها و مراحل، بیانگر تأثیر تحولات و جریان‌های داخلی و خارجی بر تعلیم و تربیت، و به تبع آن نظام تربیت‌معلم در کشور خواهد بود. حال اکنون که با پیدایش مقوله‌ی جهانی شدن و چالش‌های فراروی مؤلفه‌های نظام تعلیم و تربیت در سطح دنیا رو به رو شده‌ایم، به بررسی این سؤال می‌پردازیم که: جهانی شدن بر تربیت معلم در ایران چه تأثیراتی داشته است؟ نظام تربیت معلم ایران در سیر تاریخی خود چه تحولاتی را سپری کرده است؟ نظام تربیت معلم ایران با توجه به جهانی شدن چه ضعف‌ها و کاستی‌هایی دارد؟ جهانی شدن بر مؤلفه‌های تربیت معلم چه تأثیراتی گذاشته است؟

۱-۳ اهمیت و ضرورت

در عصر حاضر با وجود فشردگی زمانی و مکانی بسیار و تأثیر محیط جغرافیایی بر تغییرات فرهنگی - به واسطه‌ی وجود رسانه‌های فراگیر مانند اینترنت و ماهواره - جوامع در حال حرکت به سوی نوعی هم‌شکلی هستند که از آن با عنوان جهانی شدن یاد می‌شود. جهانی شدن به منزله‌ی فرایند یا طرح یا فرایند - طرح^۱ در نظر گرفته می‌شود که به سرعت در حال شکل‌گیری است. جهانی شدن در صورت وقوع، تأثیرات خود را در همه‌ی ابعاد معرفتی و عملی به جا خواهد گذاشت. در این میان تأثیر آن بر معرفت‌شناسی و از آن طریق بر تعلیم و تربیت قابل توجه است (باقری، ۱۳۸۳).

پژوهش و بازنگری در تربیت معلم، به عنوان یکی از عناصر کلیدی که نقش اساسی را در متحول کردن نظام آموزشی دارد، امری اجتناب‌ناپذیر است. تربیت معلم را می‌توان از جمله حساس‌ترین و مهم‌ترین مؤلفه‌های نظام تعلیم و تربیت دانست، زیرا موفقیت و عدم موفقیت در ایجاد تحول در نظام‌های آموزشی، منوط به توانمندی و قابلیت‌های حرفه‌ای معلمان است که مجریان اصلی برنامه در محیط واقعی هستند. بی دلیل نیست که ژاپنی‌ها می‌گویند؛ شایستگی هر نظام آموزشی به اندازه‌ی شایستگی معلمان آن نظام است (رؤوف، ۱۳۷۹). لذا توجه به تربیت معلم با تأکید بر چالش‌های جدید، امری ضروری است.

در ربع آخر قرن بیستم، تلاش‌های جدی در زمینه‌ی توجه به افزایش کیفیت نظام‌های آموزشی به عمل آمده است. در همین راستا توصیه‌نامه‌ی اجلاس بین‌المللی تعلیم و تربیت در

سال ۱۹۹۶، آموزش و پرورش را به عنوان بهترین انتخاب و کلید طلایی برای رویارویی با چالش‌های موجود اجتماعی معرفی کرد (همان).

در زمینه‌ی اصلاحات آموزشی، کشورهای مختلف تجارب بسیاری را کسب کرده‌اند، که در برخی از مواقع این تلاش‌ها و صرف هزینه‌ها، نتوانسته انتظارات طراحان آن را برآورده سازد. چنان که یین چونگ^۱ (۲۰۰۹) معتقد است؛ "تاکنون در زمینه‌ی تغییرات نوین آموزش و پرورش، ترویج یادگیری و آماده سازی نسل آینده، اصلاحات متعددی انجام شده، که علی‌رغم نیت خوب و بزرگ سرمایه گذاری از منابع در این امر، بسیاری از این اصلاحات بیهوده، ناپایدار و بی‌اثر بوده است." ما در زمانی قرار گرفته‌ایم که، ویژگی‌های جدیدی نسبت به گذشته در حال ظهور است. پویایی هر نظام تربیتی، در این است که اصول، روش‌ها و کارکردهای خویش را از حالت ایستا خارج کند، تا بتواند خواسته‌هایش را متناسب با دگرگونی‌های محیطی، شاداب و زنده نگه دارد. اگر یک نظام تربیتی بدون توجه به دگرگونی شرایط محیطی، بخواهد از اصول و شیوه‌های معینی، به نحو ثابت برای هم‌همی زمان‌ها و مکان‌ها استفاده کند، محکوم به مرگ خواهد بود (باقری، ۱۳۸۸).

تربیت معلّم در ایران، با توجه به این که آداب معلّمی و موضوع تعلیم و تربیت از دیرباز در فرهنگ ایرانی و اسلامی جایگاه خاصی داشته، حائز اهمیت است. بنابراین، آموزش و تربیت معلّمان ما متأثر از آموزه‌های دینی و ملی است. اکنون، چنین سؤالی مطرح می‌شود؛ نظام تربیت معلّم ما، با قرارگرفتن در فضا و شرایط جدید، نسبت به گذشته چگونه خواهد بود؟ لذا شناخت وضعیت گذشته و حال این امر، سبب فراهم شدن آگاهی برای بستر سازی و مواجهه‌ی آگاهانه با فرایندها و چالش‌های پیش رو خواهد شد. شاید اگر، گذشته و زمان حال نظام تربیت معلّم را در کنار هم بگذاریم و تفاوت‌های آن دو را، مشاهده، ارزیابی و مقایسه کنیم، بتوانیم پاسخی قانع کننده را برای سؤالات خود در این رابطه پیدا کنیم (رؤوف، ۱۳۷۹). از این رو، شناسایی ویژگی‌ها و آثار این فرایند بر آموزش و پرورش و به عبارت دیگر تربیت معلّم، یکی از وظایف اصلی هر نظام آموزشی از جمله؛ آموزش و پرورش ایران است. با شناخت و بهره‌گیری از این فرصت‌ها، و آگاهی بهتر از چالش‌های پیش آمده‌ی ناشی از جهانی شدن، و با مطالعه‌ی تجربه‌ی سایر کشورها، می‌توان در جهت ارتقای سطح کمی و کیفی مؤلفه‌های نظام تربیت معلّم مانند؛ اهداف، برنامه‌ی درسی، شیوه‌های جذب و آموزش معلّمان گام‌های مؤثری را برداشت.

۴-۱ اهداف تحقیق

هدف کلی :

بررسی تأثیرات جهانی شدن بر تربیت معلّم در ایران

۵-۱ سؤالات تحقیق

- ۱- جهانی شدن دارای چه مفاهیم و پیشینه‌ای است و در این حوزه چه نظریاتی وجود دارد؟
- ۲- تربیت معلّم در ایران از گذشته تا زمان حاضر چه سیر تحولی را طی نموده است؟
- ۳- جهانی شدن بر نظام‌های آموزش و پرورش در سطح جهان چه تأثیراتی گذاشته است؟
- ۴- نظام آموزش و پرورش و تربیت معلّم ایران با توجه به جهانی شدن چه ضعف‌ها و کاستی‌هایی دارد؟

۶-۱ روش تحقیق

با توجه به ماهیت موضوع تحقیق یعنی «بررسی تأثیرات جهانی شدن بر تربیت معلم در ایران»، و هم‌چنین ماهیت موضوع مورد بحث، این پژوهش در کلیت خود ماهیتی کیفی دارد و جزو مطالعات کتابخانه‌ای به شمار می‌رود و متضمن رویکرد تفسیری به موضوع مورد مطالعه است. چون به دنبال بررسی و نقد عمیق و دقیق مسائل مورد بحث می‌باشد؛ لذا روش مورد استفاده در این پژوهش، روش توصیفی - تحلیلی^۱ است. در این روش نیازی به فرضیه سازی نبوده و صرفاً به ارائه‌ی سؤالات و اهداف پژوهش، بسنده شده است. به همین منظور، ابتدا به تصویر سازی آن چه هست، به تشریح و تبیین و چرایی وضعیت مسأله و ابعاد آن پرداخته می‌شود (حافظ نیا، ۱۳۸۴).

۱-۶-۱ روش جمع آوری اطلاعات

محقق باید ادبیات و سوابق مسأله و موضوع تحقیق را مورد مطالعه قرار دهد در این پژوهش اطلاعات مورد نیاز از طریق مراجعه به کتب، مقالات علمی و پژوهشی و مطالب ارائه شده در همایش‌های مرتبط با موضوع و حوزه‌های جانبی آن و بررسی نظریات مطرح شده توسط اندیشمندان علوم اجتماعی و علوم تربیتی و آموزش و پرورش گردآوری می‌گردد و البته گردآوری مطالب یک باره قابل تحقق نیست و تا پایان کار هم چنان نیاز به تکمیل اطلاعات وجود دارد. منابع مورد استفاده در این پژوهش بر اساس موضوع و سؤالات و اهداف تحقیق مطرح شده، شامل کتاب‌ها و مجلات فارسی، لاتین و منابع اینترنتی است. نتایج مطالعات در ابزارهای مناسب شامل فیش، جدول و فرم ثبت و نگهداری و در پایان به طبقه بندی و بهره برداری از آن‌ها اقدام می‌شود.

۱-۶-۲ مراحل پژوهش

با توجه به هدف «بررسی تأثیرات جهانی شدن بر تربیت معلم در ایران»، این پژوهش بر اساس مراحل زیر توسط پژوهشگر انجام شده است:

- جمع آوری و انتخاب منابع مرتبط با موضوع جهانی شدن شامل: تعاریف جهانی شدن، پیشینه، نظریات، ابعاد جهانی شدن و حوزه‌های مرتبط (اقتصاد، سیاست، فرهنگ)، موافقان و مخالفان جهانی شدن.
- جمع آوری و انتخاب منابع مرتبط با موضوع تربیت معلم شامل: تاریخچه، سیر تحول، ضرورت توجه به تربیت معلم، تأثیر جهانی شدن بر آموزش و پرورش و تربیت معلم.
- مطالعه‌ی منابع به منظور شناسایی دیدگاه‌های مختلف و انواع آن.
- بررسی تعاریف جهانی شدن و آشنایی با تأکید بر ابعاد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی.
- شناخت ضعف‌ها و کاستی‌های نظام آموزش و پرورش و تربیت معلم.
- شناسایی تأثیر جهانی شدن بر مؤلفه‌های آموزش و پرورش و نتایج حاصله.

سرانجام در مرحله پایانی و با توجه به آن‌چه در مراحل قبل به آن اشاره شد به مشخص کردن تأثیرات جهانی شدن بر تربیت معلم در ایران پرداخته می‌شود.